

УДК 327 [(560):(477)]:341.23

К. А. Паюк

аспірант

кафедра міжнародних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова

к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса-58, 65058, Україна

Тел.: (380482) 633259, E-mail: cis_asc@paco.net

УКРАЇНА І ТУРЕЧЧИНА: НА ШЛЯХУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Стаття присвячена змінам в україно-турецьких відносинах останніх років. У статті проведено аналіз еволюції двосторонніх відносин між країнами, продемонстровано основні практичні кроки на шляху до реалізації стратегічного партнерства, зокрема, щодо підписання угоди про Зону вільної торгівлі.

Ключові слова: Україна, Туреччина, стратегічне партнерство, Зона вільної торгівлі (ЗВТ).

Україно-турецькі відносини традиційно є однією з актуальних тем політологічних досліджень. Наукова база є досить різноманітною і представлена працями таких вчених, як Н. Мхитарян, М. Воротнюк, М. Алієв тощо. Тим не менш через стрімкий розвиток україно-турецьких відносин в останні роки та швидкоплинність інформації з метою відображення розвитку відносин між Україною і Туреччиною на сучасному етапі доцільним є звернутись до офіційних державних джерел. Тому в якості основної джерельної бази статті виступають заяви, доповіді та довідкова інформація, опублікована на офіційних сайтах Міністерств закордонних справ України та Туреччини [1, 2, 3, 5], порталах органів виконавчої влади [9, 10, 11, 12], інтерв'ю українського дипломата С. Корсунського [6].

Подана стаття має на меті окреслити основні зміни в сучасних україно-турецьких відносинах, в завдання входить охарактеризувати практичні кроки на шляху реалізації стратегічного партнерства, показати основні сфери двостороннього співробітництва в майбутньому.

Україна і Туреччина оголосили про намір перейти на рівень стратегічного партнерства ще в 2003 р., коли україно-турецькі відносини набули статусу пріоритетних. Практичні кроки у напрямку досягнення рівня стратегічного партнерства почали здійснюватись лише в останні декілька років.

Так, в результаті кількох років консультацій та серйозної підготовки 25 січня 2011 року в рамках офіційного візиту прем'єр-міністра Туреччини Р. Т. Ердогана в Україну було підписано Спільну декларацію про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною, що надало українсько-турецьким відносинам нового статусу — статусу стратегічного партнерства — разом з визначенням механізму його реалізації [1].

Перше засідання Стратегічної ради високого рівня між країнами відбулося 22 грудня 2011 р. під час офіційного візиту президента України

В. Ф. Януковича до Турецької Республіки. Серед найважливіших питань, що обговорювались, були в першу чергу поглиблення співпраці в енергетичній та економічній сферах, скасування візового режиму та створення в майбутньому зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Туреччиною [6]. Угода про ЗВТ охоплює торгівлю товарами, послугами, правила конкуренції, врегулювання спорів, захист прав інтелектуальної власності, положення щодо визначення країни походження товарів тощо [11]. Головними питаннями для подальшого діалогу експертів є узгодження умов доступу до ринків товарів та послуг. Результатами таких домовленостей стали реалізація низки спільних проектів в транспортній сфері, таких як «Вікінг» та «ZUBR», проведення декількох раундів переговорів щодо створення ЗВТ, збільшення кількості турецьких інвестицій в українську економіку, скасування візового режиму між двома країнами з 1 серпня 2012 р. тощо [6].

Друге засідання Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною відбулося 12–14 вересня 2012 р. у ході офіційного візиту в Україну прем'єр-міністра Турецької Республіки Р. Т. Ердогана. За результатами засідання Стратегічної ради високого рівня було підписано Спільну заяву, низку двосторонніх документів про співпрацю та досягнуто кілька вагомих домовленостей в енергетичній сфері, що мають для України велике значення [5]. Зокрема, турецька сторона пообіцяла помісячно пропускати 8 українських танкерів-метановозів через Босфор та Дарданелли, що відкриває для України в майбутньому можливість приймати зріджений газ через LNG-термінал в Одесі не тільки з Азербайджану, а й з Катару та Алжиру. Також було заявлено про співпрацю у таких галузях, як транспортування електроенергії, будівництва газосховищ та LNG-терміналу (узбережжя Мармурового моря) на території Туреччини, спільний видобуток вуглеводню тощо. Крім того, Туреччина підтримала Україну та висловила свою зацікавленість щодо її приєднання до Трансанатолійського газопроводу (TANAP Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline Project), що простягається з Азербайджану через Туреччину до кордонів з Болгарією та Грецією. Разом з цим турецький прем'єр-міністр висловив надію, що до кінця поточного десятиріччя товарообіг між двома країнами досягне 20 млрд доларів [1].

Як результат досягнутих домовленостей продовжились раунди україно-турецьких переговорів щодо створення ЗВТ, що включають в себе також узгодження положень майбутнього договору з роботою України над згодою про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС і членством Туреччини в Митному союзі ЄС. В рамках поглиблення співробітництва відбулась низка робочих візитів представників державних відомств обох країн. Зокрема, протягом 2013 р. з робочими візитами Туреччину відвідали представники Мінекономрозвитку, Мінагрополітики, Мінпромполітики, Міністерства внутрішніх справ, НБУ, Державної адміністрації залізничного транспорту України, Державної міграційної служби України та Управління міліції міграційного контролю МВС України тощо [5].

Важливою подією в розбудові двостороннього співробітництва також стала участь Міністра економічного розвитку і торгівлі України Ігоря Прасолова у Турецько-Арабському форумі у квітні 2013 р. В рамках візиту

було проведено ряд переговорів з представниками турецької влади, де розглядались транспортні проекти та проекти в авіаційній галузі. Україна виявила готовність надати сприяння у розробці Туреччиною пасажирського міжрегіонального літака на базі літаків АН-148, АН-158 та висловила бажання взяти участь у реалізації проектів модернізації інфраструктури Туреччини [5]. В свою чергу турецька сторона під час проведення засідання міжурядової українсько-турецької комісії з торговельно-економічного співробітництва, яке відбулося в м. Анкара 25 червня 2013 р., висловила свою зацікавленість в участі у проектах, які заплановані до реалізації на території України, зокрема, у проектах щодо створення технопарків (Національний Проект «Технополіс» та його складова «Bionic Hill»), Національного проекту «Енергія природи» та його складової «Теплий дім» та Національного проекту «Індустріальні парки України» [9].

Третє засідання Стратегічної ради високого рівня відбулося 9 жовтня 2013 р. в м. Анкара під час робочого візиту президента України Віктора Януковича до Туреччини. Крім обговорення економічних та торговельних питань, увага була приділена також співробітництву у сферах транспортування, енергетики та оборонної промисловості [1].

Так, міністр енергетики та вугільної промисловості України, який також брав участь у засіданні, наголосив на тому, що планується реалізація двосторонніх проектів у нафтогазовому і ядерному секторах та розширення і конкретизація партнерства в рамках проектів та заходів різноманітних міжнародних і регіональних об'єднань та організацій (ОЧЕС — Організація Чорноморського економічного співробітництва, Європейська економічна комісія ООН, Європейська Комісія, Енергетичне Співтовариство тощо). Конкретними спільними кроками можуть стати: 1) видобуток та транспортування вуглеводнів; 2) розбудова Південного газового коридору з постачання газу Каспійського регіону до Європи при залученні газотранспортних систем України та BOTAS, зокрема у рамках проекту будівництва Трансанатолійського газопроводу TANAP; 3) розвиток спільних проектів у галузі ядерної енергетики; 4) створення спільної робочої групи у сфері електроенергетики, а також інтеграція електроенергетичних систем України та Туреччини у рамках транс'європейських мереж.

За результатами засідання була підписана Спільна заява президентів обох країн, виконавча програма між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про першочергові заходи з розвитку співробітництва в галузі освіти на 2013–2015 роки, що є кроком до практичної реалізації проекту «подвійного диплому»; міжурядова угода у сфері лісового господарства, Меморандум про співробітництво у сфері конкурентної політики між Антимонопольним комітетом України та Турецьким конкурентним відомством, План заходів щодо розвитку двосторонніх відносин між Україною та Турецькою Республікою на 2014–2015 роки, який передбачає розвиток двостороннього співробітництва в політичній, економічній, оборонній, гуманітарній, правоохоронній, консульській сферах [12].

Ще одним кроком до поглиблення співробітництва в енергетичній сфері стало підписання угод між Національною акціонерною компанією «Нафто-

газ України» та Турецькою державною нафтовою компанією «ТРАО» і Турецькою трубопровідною компанією «БОТАŞ». Угода з компанією «ТРАО» про взаємний захист конфіденційної інформації та комерційної таємниці встановлює зобов'язання сторін щодо нерозголошення та забезпечення режиму захисту конфіденційної інформації при наданні послуг у нафтогазовій сфері, а Меморандум про співробітництво з компанією «БОТАŞ» спрямований на започаткування довгострокових партнерських відносин між компаніями та взаємовигідне співробітництво в сфері транспортування та зберігання природного газу [4].

Після проведення засідання в Україні також був ухвалений та ратифікований Закон «Про ратифікацію Правил перевезення вантажів у міжнародному прямому вантажному залізнично-поромному сполученні між портами України та портами Турецької Республіки, що мають залізничне сполучення, між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки», який став значним кроком в поглибленні співробітництва між двома країнами у сфері вантажоперевезень [8]. А до цього 25 вересня 2013 року за ініціативи української сторони в Анкарі був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Державною адміністрацією залізничного транспорту України та Генеральною дирекцією державних залізниць Республіки Туреччина стосовно розвитку перевезень вантажів у рамках створення транспортного коридору Балтійське море — Чорне море із використанням потягу комбінованого транспорту «Вікінг» [5]. Перевезення вантажів між Україною та Туреччиною здійснюються з використанням поромних ліній Іллічівськ — Деріндже, Іллічівськ — Хайдарпаша, Севастополь — Зонгулдак, Євпаторія — Зонгулдак, Скадовськ — Зонгулдак. В майбутньому планується відкриття лінії Одеса — Самсун, яка у подальшому буде включена до системи поромних сполучень між Україною, Болгарією та Грузією та дозволить створити новий транспортний коридор ЄС — Туреччина і мінімізувати часові параметри здійснення перевезень до ТР вантажів не лише з країн Балтії, Білорусі, Центральної Європи, а також їх транзит до Ірану, Іраку та інших країн Близького і Середнього Сходу. Збільшення кількості ліній дозволяє підняти об'єм вантажоперевезень на якісно новий рівень [7].

Знаковим є те, що якщо за результатами проведення Другого засідання Стратегічної ради високого рівня прем'єр-міністром Турецької Республіки Р. Т. Ердоганом була висловлена думка щодо збільшення товарообігу між країнами до 20 млрд доларів до кінця поточного десятиріччя, то під час проведення Третнього засідання ради за мету було поставлено досягнення цієї позначки вже у 2015 році.

Виникнення в Україні кризової ситуації наприкінці 2013 р. і її продовження у наступному році не позначилось на роботі міжурядових комісій щодо поглиблення співпраці між двома країнами. Так, 18–19 лютого 2014 р. в Анкарі було проведено чергове засідання Змішаної українсько-турецької комісії з питань міжнародних автомобільних перевезень, продовжує процес лібералізації вантажних автоперевезень між двома країнами. За результатами засідання було прийнято рішення збільшити у 2014 році

кількість двосторонніх дозволів на 600, транзитних — на 2000, а дозволів для порожнього в'їзду — на 250 та провести наступне засідання Комісії у Києві в 2015 році [10].

Курс на реалізацію стратегічного партнерства між країнами зберігається, незважаючи на зміну уряду в Україні. Ще на початку 2014 р. Турецька Республіка у своїх офіційних заявах закликала до вирішення кризи виключно мирним шляхом, наголошувала на важливості розвитку України в напрямку демократії [2]. А 1 березня 2014 р. відбувся офіційний візит міністра зовнішніх справ Турецької Республіки А. Давутоглу до України, в рамках якого турецька сторона підкреслила важливість співпраці з Україною, висловила свою підтримку та наголосила на тому, що Україна є одним із найважливіших стратегічних партнерів Туреччини. Крім цього, було заявлено про підтримку територіальної цілісності України та сприяння вирішенню кризової ситуації в Криму в рамках міжнародних установ та організацій [2, 3].

Таким чином, розглядаючи україно-турецькі відносини сучасності, слід зазначити, що стрімкого розвитку вони набули нещодавно, починаючи з 2010 року. В напрямку реалізації стратегічного партнерства було проведено три засідання Ради стратегічного рівня, крім цього, відбулись багаторазові міжурядові та міжвідомчі зустрічі, було створено низку двосторонніх комісій з метою виявлення та усунення спірних питань, розробки сприятливих умов для найшвидшої реалізації прийнятих рішень та запланованих проєктів. Співпраця між двома країнами охоплює різноманітні сфери — від культури до оборонної промисловості. Найбільш пріоритетними на сьогоднішній день залишаються питання енергетики та створення зони вільної торгівлі. Співпраця та розвиток енергетичної сфери дозволять Україні та Туреччині в майбутньому не тільки вирішити проблеми енергоресурсів, а й зайняти свою ланку в сфері їх транспортування, позиціонуючи себе як важливі країни-транзитери. Підписання угоди про Зону вільної торгівлі створить сприятливі умови для покращення інвестиційного клімату та збільшення товарообігу між країнами.

Список використаної літератури

1. Güncel Açıklamalar [Elektronik kaynağı] // Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığını resmi sitesi. — Ulaşım rejimi : <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?3fc6582e-a37b-40d1-847a-6914dc12fb60>
2. Dışişleri Bakanı Davutoğlu «Türkiye olarak Kırım'da gerginliğin azaltılması ve sorunların çözülmesi için her türlü katkıyı yapmaya hazırız.» [Elektronik kaynağı] // Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığını resmi sitesi. — Ulaşım rejimi: http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanidavutoglu-_turkiye-olarak-kirim_da-gerginligin-azaltilmasi-ve-sorunlarin-cozulmesi-icin-her-turlu-katkii-yap.tr.mfa
3. В.о. міністра закордонних справ України Андрій Дешиця провів переговори з керівником МЗС Турецької Республіки Ахметом Давутоглу [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. — Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/18482-vo-ministra-zakordonnih-sprav-ukrajini-andrij-deshhicya-proviv-peregovori-z-kerivnikom-mzs-turecykoji-respubliki-ahmetom-davutoglu>
4. Делегація Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» взяла участь у засіданні українсько-турецької робочої групи [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НАК

- «Нафтогаз України». — Режим доступу: <http://naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/B3B498CB703F47DEC2257C0000445F37>
5. Єдина інформаційна стрічка [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. — Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/newswire>
  6. Інтерв'ю з С. Корсунским [Електронний ресурс] // Перший національний канал України. — Режим доступу: <http://1tv.com.ua/ru/video/program/progolovne/2012/10/08/5438>
  7. Мхитарян Н. Стан та перспективи українсько-турецьких відносин. Аналітична записка / Н. Мхитарян [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/472/>
  8. Створюються умови для подальшої активізації вантажообігу між Україною та Туреччиною [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Укрзалізниці. — Режим доступу: http://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/359737/
  9. Турецькі компанії зацікавлені реалізувати інфраструктурні проекти в Україні [Електронний ресурс] // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246476738&cat_id=244276429
  10. Туреччина збільшила квоту дозволів на автоперевезення для України у 2014 році [Електронний ресурс] // Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ. — Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2014-02-25-000000pm/article/18388433.html>
  11. Україна і Туреччина активно продовжують переговори про вільну торгівлю [Електронний ресурс] // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246665738
  12. Україна та Туреччина підписали низку документів в енергетичній сфері [Електронний ресурс] // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246751787&cat_id=244277212

Стаття надійшла до редакції 24.03.2014

Е. А. Паюк

кафедра міжнародних отношений ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 32, Французский бул., 24/26, г. Одесса-58, 65058, Украина

УКРАИНА И ТУРЦИЯ: НА ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА

Резюме

Статья посвящена переменам в украинно-турецких отношениях последних лет. В статье проведен анализ эволюции двусторонних отношений между странами, показаны основные практические шаги на пути реализации стратегического партнерства, в частности, подписания договора о Зоне свободной торговли.

Ключевые слова: Украина, Турция, стратегическое партнерство, Зона свободной торговли (ЗТС).

K. A. Paiuk

Department of International Relations, Odessa National University
k. 32, French Bul., 24/26, Odessa-58, 65058, Ukraine

**UKRAINE AND TURKEY: ON THE WAY TO PRACTICAL
REALIZATION OF STRATEGIC PARTNERSHIP**

Summary

The article is devoted to the changes in the Ukrainian-Turkish relations of last years. In the article the author adheres to analysis of the evolution of bilateral relations between countries, demonstrates core practical steps on the way to realization of strategic partnership, particularly, towards signing the agreement about Free trade area.

Key words: Ukraine, Turkey, strategic partnership, Free trade area (FTA).